

A magyarság megtartó ereje az oktatás – Az Apáczai Nyári Akadémia szerepe

Délvidéken, elsősorban a Vajdaságban a magyar nyelvű közoktatás számtalan pozitív eredményt mutathat fel. Elsősorban az elhivatott, lelkiismeretes pedagógusoknak köszönhetően a diákok jó tudással, kellő szakmai felkészültséggel lépnek ki a közoktatásból. Számos esetben csúcsteljesítményre is képesek a pedagógusok és a diákok is. Tanulmányi versenyeken, művészeti vetélkedőkön és egyéb megmérettetések terén is megmutatkoznak a tehetségek, jelentős eredmények születnek. A PISA-teszteken és más felmérések alkalmával viszont a hiányosságok is megmutatkoznak. Vannak tehát gondok is az oktatásban... A javításra szoruló dolgok sora hosszú.

Vajdasági pedagógusok nyári továbbképzőn 2018-ban

A tantervek jobbra elavultak, nem illeszkednek a kor követelményeihez. Hiányságnak tekinthető az is, hogy a nemzeti kisebbségek kultúrája, történelme, hagyománya nincs kellőképpen reprezentálva. A pedagógus és az iskolavezetés kevésbé szólhat bele a tananyag tartalmának, a tanterv előírásainak kialakításába és értelmezésébe. A tankönyvek eredetileg a többségi nemzet nyelvén, szerbül íródnak, így jobbra tankönyvfordítások kerülnek a kisebbségi diákok kezébe. Több tantárgy esetében hiányoznak a tanári kézikönyvek, munkafüzetek, szakszótárak és egyéb segédeszközök, illetve az elektronikus anyagok, a szakmailag jól kidolgozott szoftverek. Több tantárgy esetében a tanári továbbképzések, szakmai felkészítések nincsenek megszervezve, különösen a kisebbségek nyelvén. A tanfelügyelők, tanácsosok, megfelelő kompetenciával rendelkező szakemberek munkáját sok kifogás éri, és nem minden esetben beszélnek az oktatás nyelvét.

Az iskolaépületek néhány helyen sürgős felújításra szorulnak, nem alkalmasak a sikeres oktatói-nevelői munka lebonyolításához. A taneszközök terén is volna mit bővíteni, újítani, korszerűsíteni. Pedagógusaink és más szakembereink nem anyanyelvükön kapják a szakmai képzést, hiányoljuk a magyar nyelvű egyetemeket. Az anyanyelv, ezen belül különösen a szaknyelv háttérbe szorul. A folyamatos kivándorlás, a szakemberek, a munkaképes és továbbtanulni vágyó fiatalok elköltözése komolyan veszélyezteti a megmaradást. A népszaporulat alacsony, az iskolában fogyatkozik a diákok száma, osztályokat szüntetnek meg, tagozatokat vonnak össze. A kis létszámú csoportok esetében különös gondot kellene fordítani a diákok szocializációjára, a csapatszellem kialakítására, és még sok mindenre oda kellene figyelni.

Az anyanyelvnek alapvető szerepe van az identitás megtartásában, a kulturális értékek közvetítésében. A családban és az iskolai oktatásban is oda kell figyelni erre a tényezőre.

A család szerepe meghatározó a kisgyermek legkorábbi nevelésében, az anyanyelv átadásban, az alapvető viselkedési minták rögzítésében. Egyre inkább globalizálódó társadalmunkban a család hagyományos szerepe átalakul, sok esetben marginalizálódik. Már a család fogalma is megváltozni látszik, a szülők és a nagyszülők nevelési szerepe jobbra elsorvad, vagy szinte teljesen elmarad. A fiatalok elmagányosodnak, majd különböző valós vagy virtuális kortársi csoportokban keresnek maguknak helyet. Mindez közvetlenül bennünket, a nemzettesttől elszakított populációt, a szórványt is érinti. A kisebbségek körében megjelenhet egyfajta kisebbségi érzés. Ennek okára vélt vagy valós sérelmeket hoznak fel. Tehát a másodrendűség, az esélytelenség, az igénytelenség érzése gyakran érhető tetten a kisebbségi sorsban. Nemcsak arról van szó, hogy például az idős iskolaigazgató már az ajtókopogás alapján is tévedhetetlenül megállapítja, többségi vagy kisebbségi diák (szülő) kér hozzá bebocsátást. Egyik kisvárosban történt meg, hogy a helyi iskolában új négyéves szakirányú tagozathoz toboroztak diákokat a pedagógusok, ám a szülők többsége azon a véleményen volt, hogy a gyerek előbb tanuljon ki egy szakmát (hároméves tagozat), azután álljon talpra, és ha később lesz kedve, tanuljon tovább. Az igénytelenség, a kishitűség, az elbizonytalanodás rányomja a bélyegét erre a populációra. Bezzeg a többségi nemzet tagjai bátran és büszkén investálnak a fiatalokba.

A szocialista múltban tetten érhető volt az olyan állami beavatkozás ténye vagy látszata, hogy a kisebbségnek nem is kell az iskolában jól megtanulnia az államnyelvet, így kevésbé jelent majd konkurenciát a gyakorlati életben, a munkaerőpiacon.

Viszonylag sok a vegyes házasság, ami biológiai szempontból (a génállomány felfrissülése tekintetében) előnyös lehet, viszont az anyanyelv és a nemzeti kultúra megtartása miatt jelenthet hátrányt is. Dr. Göncz Lajos vajdasági pszichológus tudományos vizsgálatainak eredményei arról szólnak, hogy csak akkor van pozitív hatása a két- vagy többnyelvűségnek, ha azt a környezet természetes dolognak tartja és elfogadja. Ezt hozzáadó kétnyelvűségi helyzetnek nevezik, vagyis a gyermek megtartja az első nyelvét, és hozzáépíti a másodikat. Tehát a második nyelvet nem az első rovására tanulja meg. Az olyan környezetekben azonban, ahol rangsorolják a különböző nyelveket és kultúrákat, nyelvi diszkriminációra kerül sor, és ennek negatív következményei lehetnek. Az ilyen környezetben felnövő gyerekek ugyanis kettős félnyelvűek lehetnek. A gyerekek vagy még inkább a felnőttek a második nyelvet az első rovására tanulják meg. És mivel a családban elsajátított első nyel-

vet a társadalom kevésbé értékeli, a gyerek nem tudja használni, fokozatosan elkezdnek gyengülni az ezzel kapcsolatos emlékei, és helyükbe a második nyelv lép. Az egyik nyelvet még nem felejtette el teljesen, a másikat még nem sajátította el tökéletesen. Ennek a kettős félnyelvűségnek pedig az értelmi fejlődésre nemkívánatos következményei vannak, hiszen, mint tudjuk, a beszédnek és a nyelvnek igen fontos szerepe van a gondolkodás kiteljesedésében.

A szocialista múltban tetten érhető volt az olyan állami beavatkozás ténye vagy látszata, hogy a kisebbségnek nem is kell az iskolában jól megtanulnia az államnyelvet, így kevésbé jelent majd konkurenciát a gyakorlati életben, a munkaerőpiacon. A kisebbségek nyelvén működő iskolai tagozatokon a többségi nyelvet szinte idegen nyelvként kezelték (tanították), miközben a nyelvkönyvek egyáltalán nem a nyelvtanulást szolgálták.

Kisebbségben a többséggel szemben esélytelennek éljük meg a valóságot, igénytelenség hatalmasodik el rajtunk. Talán integrálódni kellene, beolvadni, feladni az anyanyelvet, a magunkkal hozott identitást? Vagy bekeményíteni, és kihasználni a két vagy több kultúra előnyeit, a nyelvismeretet, és esélyt látni mindebben?

Bírószági döntések esetében, a háborús mozgósítások alkalmával meg a közéletben napi szinten vélt vagy valós megkülönböztetést lát a kisebbségi sorsot megélt polgár. Okkal vagy ok nélkül eluralkodik az alárendeltség, a kiszolgáltatottság érzése. Az oktatás terén is megannyi diszkriminatív tényezőt lehet keresni és találni.

Amikor két és fél évtizeddel ezelőtt Újvidéken megalapítottuk a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületét (VMPE), azt a vezérelvet tűztük ki magunk elé, hogy civil kezdeményezések keretében tevőlegesen járuljunk hozzá az anyanyelv megőrzéséhez, az

anyanyelvű oktatás minőségének a javításához, megmaradásunk feltételeinek a javításához. Pályázatokon, különböző projektek tervezésekor támogatásokban részesültünk elsősorban az anyaországból, kisebb mértékben pedig hazai forrásokból is.

A VMPE legnagyobb eredményei a megvalósított programok mind az oktatói és nevelői jellegű foglalkozások, az anyanyelvápolás, a tehetséggondozás, a kollégiumi el látás, a kiadványszerkesztés, az elektronikus tájékoztatás, a tanári továbbképzések, mind a kapcsolatteremtés és a partneri együttműködések terén. Hosszú lenne a felsorolás, ha időrendi sorba szednénk az eseményeket, az elért eredményeket, a kisebb-nagyobb buktatókat, a régió belüli szerepvállalásokat.

Anyanyelvápolási programokat szervezünk a vajdasági szórványtelepüléseken. A Suliszinház fesztivál keretében sok színjátszó csoport lép fel. A népzene és a néptánc vonatkozásában a Szőlő síp, szőlő és a Kőketánc elnevezésű rendezvényeink váltak rendszeressé és igen népszerűvé. Évközi tanári továbbképzéseink TANOM néven lettek akkreditálva. Az egyhetes Apáczai Nyári Akadémiát (ANyA), a pedagógusok szakmai továbbképzését 2000 óta minden évben megrendezzük, és immár négy szekcióban akkreditáltattuk. Példaként kiemeljük, hogy a természettudományi szekcióban eddig mintegy háromszáz témakört dolgoztunk fel közel száz hazai és külföldi előadó közreműködésével.

A Kovács Sztrikó Zoltánról elnevezett általános iskolai fizika–kémia diákverseny 18 éve, a középiskolai GENIUS konferencia 17 éve, a Ribár Béla fizikaverseny 13 éve, a Fogyasztóvédelmi Diákverseny 7 éve, a Vajdasági Diák Menedzsment Bajnokság 12 éve, az általános iskolai fizika–kémia tehetséggondozó diáktábor 20 éve, a GENIUS középiskolai tehetséggondozó diáktábor 8 éve működik, a vajdasági regionális TUDOK konferenciát 14 éve szervezzük meg és koordináljuk folyamatosan. Ezt a felsorolást tovább lehetne folytatni, hiszen a VMPE negyedszázados tevékenysége nagyon szerteágazó és eredményes.

A széleskörű tevékenységet kifejtő GENIUS tehetséggondozó mozgalom jóvoltából a VMPE tagja lett a Nemzeti Tehetségsegítő Tanácsnak. Felkészítő foglalkozásokat, tehetséggondozó diáktáborokat, diákversenyeket szervezünk, együttműködünk hazai és külföldi partnerekkel. Több mint két évtizeddel ezelőtt jelentettük meg először a tankönyvpótló Ismeretterjesztő Füzeteket, melyek szerepét később átvették a Vajdasági Magyar Tankönyvtanács szervezésében megjelent oktatási jellegű kiadványok, szakkönyvek, szakszótárak, tanári kézikönyvek. Ezekkel igyekeztünk hozzájárulni a hazai anyanyelvű oktatásban krónikusan megmutatkozó tankönyv- és szakkiadvány-hiány enyhítéséhez.

A Vajdaságban a maga nemében egyedülálló és hiánypótló a Fókusz című ismeretterjesztő és tudománynpszerűsítő elektronikus folyóirat (www.fokusz.info), mely havi frissítésben kínál olvasni- és néznivalót elsősorban a tanulóifúságnak, a pedagógusoknak és minden érdeklődőnek a világ bármely pontján. Az elmúlt évtizedben több tucat kötetre való anyagot helyeztünk fel a világhálóra. A Fókusz a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával 2007-ben indult, és azóta folyamatosan jelen van a világhálón. Az elektronikus folyóiratnak nemcsak tájékoztató, hanem egyúttal kapcsolatteremtő szerepe is van. Gyakran találunk az interneten utalást a Fókuszra, cikkeinkből idéznek, híreinket

Vajdasági pedagógusok közös nyári programon 2018-ban

átveszik. A Fókusz több partnerrel tart fenn kapcsolatot határon belül és azon kívül is.

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete keretében megvalósított szakmai programok célszerűsége és hatékonysága általában kielégíti az elvárásokat. Ez kitűnik az érintettek véleménynyilvánításából és a programok hozadékából.

A VMPE körül kibontakozó tevékenységek széleskörű hazai és külföldi elismerést hoztak. A tagok közül egyesek a következő hazai vagy külföldi elismerésekben részesültek: Magyar Kultúra Lovagja, Aracs-díj, Klebelsberg Kunó emlékérem, Aranykatedra-díj, Kisebbségekért állami kitüntetés, Tehetségek Szolgálatáért életműdíj, Pedagógus Kutatói Pályadíj, Bonis Bona – a nemzet tehetségeiért díj stb.

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete esetenként Eötvös-díjban részesíti a legaktívabb tagjait. Kéttucatnyi tehetséggondozó pedagógus pedig megkapta a GENIUS Arany Mentor Díjat, két pedagógusnak életmű díjat adtunk. Ezek a kitüntetések nemcsak a kiváló munka elismerését jelentik, hanem további tevékenységekre ösztönöznek.

Az elmúlt időszakban a VMPE igyekezett hozzájárulni az anyanyelv megőrzéséhez, nemzeti kultúránk ápolásához, az oktatás és a nevelés hatékonyságának fokozásához, nemzetünk kulturális jellegű integrációjához.

Az elmúlt időszakban a VMPE igyekezett hozzájárulni az anyanyelv megőrzéséhez, nemzeti kultúránk ápolásához, az oktatás és a nevelés hatékonyságának fokozásához, nemzetünk kulturális jellegű integrációjához.

A magyarság megtartó ereje elsősorban az anyanyelvű oktatásban van. A politikumnak, a kompetens társadalmi tényezőknek alapvetően ezt kell számunkra biztosítaniuk.

Az egyhetes Apáczai Nyári Akadémia (ANyA)

A vajdasági magyar pedagógusok szakmai továbbképzését civil kezdeményezésként Dr. Ribár Béla egyetemi tanár és Muhi Béla gimnáziumi fizikatanár kezdte szervezni

A 2018-as Apáczai Nyári Akadémia természettudományi szekciójának résztvevői

1997-ben. Az Újvidéki Egyetem keretében a Természettudományi Karon voltak magyar nyelvű szakmai előadások, melyekre szívesen eljöttek a pedagógusink. A témakörök a természettudományokat érintették.

Egyik évben az újvidéki Petőfi Sándor Általános Iskola helyiségeiben vendégeskedtünk a nyári időszakban. Amikor Újvidéken a Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete keretében megnyílt az Apáczai Diákotthon a Ćirpanov utca 54. szám alatt, akkor „átköltöztünk”, így már állandó helyiséget kaptunk a pedagógusok továbbképzésének lebonyolításához. 2000-ben rendeztük meg először az Apáczai Nyári Akadémia természettudományi szekcióját. Először Muhi Béla kezdte használni az ANYA elnevezést, azzal indokolva, hogy ez az egyik legszebb magyar szavunk. Az anyanyelv, az anyaföld, az édesanya szavaink a szeretetre, a ragaszkodásra, a gyermekre és a gyermeknevelésre asszociálnak, és ugyanez vonatkoztatható a mi tanári továbbképzésünkre is. Tehát évekig csak a természettudományi szekció működött. Idővel beindult az osztályfőnöki, majd a magyarság- és történelemszekció is. Megnyitottuk a második kollégiumi épületünket is a Bogdan Šuput utcában, így két helyszínen tudunk párhuzamosan dolgozni. Negyediként most már itt van a *Tapasztald, és add tovább!* elnevezésű környezetismereti szekciónk is.

A pedagógusok érdeklődése az ANyA iránt folyamatos, viszont 20–25 személynél többet nemigen tudunk befogadni. A szálláshelyekkel nincs gond, az előadóterem kapacitása és felszereltsége is jó. Az élelmet a helyszínen fogyasztják el a kollégák. Kezdetben a kollégium konyháján főztek a szakácsnők, ami azzal a kellemetlenséggel járt, hogy a hangok és az illatok belengték az előadótermet. Az utóbbi években étteremből hozatjuk az ételt, és a helyszínen porciózzuk ki.

Az ANyA programjait sikerült akkreditáltatni Szerbiában, a résztvevő pedagógu-

A 2018-as Apáczai Nyári Akadémia osztályfőnöki szekciójának résztvevői

sok hivatalos elismervényt kapnak 24 meglátogatott óráról. A nyári tanári továbbképzésünket és szakmai találkozónkat a külföldi előadók nemzetközi jellegűvé tették, aztán a résztvevők soraiban is akadnak Romániából, Magyarországról és Szlovákiából érkezők.

Az utóbbi években azzal a ténnyel szembesülünk, hogy a pedagógusaink túlterheltek, az érdektelenség és a kiégés jelentkezik egyeseknél, az elköltözés is tizedeli a soraikat.

A résztvevők bőségesen kapnak szakmai anyagokat nyomtatott és elektronikus formában. A Vajdasági Magyar Tankönyvtanács által szerkesztett kiadványokból lehet vinni, de igyekszünk folyóiratokat is beszerezni a számukra. Rendszeres támogatónk a magyarországi Emberi Erőforrások Minisztériuma.

Az ANyÁhoz hozzátartozik a félnapos szakmai jellegű csoportos kirándulás és számos kulturális, közösségépítő, akár szórakoztató program is.

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete 26 évvel ezelőtt alakult meg. Volt olyan idő, amikor emeletes busszal szerveztünk látogatást a Bolyai Nyári Akadémiára. Abban az időben ifj. Muhi B. Béla volt az út megszervezője és a csoportvezető. Azután fokozatosan csökkenni kezdett a pedagógusaink érdeklődése a külföldi tanári továbbképzések iránt, ma már alig akad kiutazó. Ennek több oka lehet: a már említett iskolai túlterheltség, odakint nem kaphatnak pontokat érő látogatási tanúsítványt, néha ugyanazokkal az előadókkal találkoznak, mint az ANyÁ-n, a hazai továbbképzések színvonala felerősödött, a rövidre szabott szabadság csak egy távolmaradást tesz lehetővé a családtól stb.

Mára oda jutottunk, hogy nincs szoros kapcsolat és egyeztetés az ANyA és a BNyA szervezői között. Ennek ellenére szívesen fogadunk külhoni látogatókat, és szeretnénk fokozni az együttműködést. Közös célunk az anyanyelv megőrzése és ápolása, a szakmai ismeretek bővítése, a közös nemzettudat megerősítése, a testvéri szeretet ápolása.